

KULTURVÄRDEN

KULTURGÄRNING SOM MOTOR
Oscar-Fredriksborgs eldsjäl

FRÅN HELGON TILL SLOTTSCHEF
Åtta kvinnor från sju sekel

BLAND BAKVERK OCH BERÄTTELSE
Levande historier från Alvastra

K

DEN OKÄNDA DOTTERN
I Linnés och Solanders skugga

VARDA SVACKERT I RESIDENSET
Svensk design i Pretoria

GRAVAR, SLOTT OCH BRUK
Tidsresa i kulturens tecken

Sinnen
ÖLAND

UT I FLYKTIGA TIDER!

STUDENTTIDER, avslutningar, picknick i gröngräset och utflykter med familjen, arbetskamraterna, skolklassen eller förskolan. Den flyktiga sommaren är här och vi njuter för fulla muggar.

På Kulturvärdens redaktion hoppas vi på en varm och solig sommar som lockar till utflykter och har laddat upp med tips på många intressanta utflyktsmål både för soliga och regniga somrardagar.

I det här numret tar vi en rundtur på Öland som kryllar av blommor, kossor och kultur. Vårt besöksmålsteam berättar också hur de arbetar och ger sina femton bästa tips i form av en tidsresa.

Reste mycket gjorde även Linnés lärjungar. En av de mest kända är Daniel Solander vars resor faktiskt gjorde så att han fick ge upp sin kärlek till Linnés dotter Lisa Stina. Om deras öden och äventyr kan du läsa i Anekdoten.

Du följer oss väl på Facebook och Instagram? Där kommer vi att krydda med bilder från våra besöksmål och projekt och bjuda på ännu fler tips under sommaren. Om du fotar och Instagrammar när du besöker våra platser så tagga gärna bilderna med #statensfastighetsverk.

Soliga hälsningar

MIA FERNLUND

chefredaktör

FOTO JEANETTE HÄGGLUND

FOTO JOHAN TÖPEL

Lägger stabil grund

Välkommen Birgitta Böhlin, som sedan den 18 april är vikarierande generaldirektör för Statens fastighetsverk. Hur ser du på ditt uppdrag och vad ska du göra under din tid i myndigheten?

– Jag har ett tillfälligt uppdrag, i väntan på att en ordinarie generaldirektör rekryterats. Mitt fokus är att se till att verksamheten har en stabil och trygg grund att stå på. Det innebär bland annat att förenkla och förtydliga hur myndigheten genomför och följer upp verksamheten.

Hur har din första tid varit?

– Under mina första tre veckor har jag hunnit ha många möten och fått många spännande intryck. Jag har bland annat

varit med på resultatredovisningen av miljörevisionen. Den visar att vi har ett stort miljöengagemang i hela verksamheten och att miljöarbetet är väl integrerat. Vi är ett gott exempel både som byggherre och förvaltare. (Statens fastighetsverk är ISO 14001-certifierat.)

– Jag kan konstatera att det är ett intressant uppdrag jag tackat ja till och jag känner mig väldigt välkommen.

Birgitta Böhlin har tidigare bland annat varit vd på Samhall samt generaldirektör och chef vid Försvarets materielverk. Hon är i dag bland annat styrelseordförande i Försäkringskassan och i det statliga bolaget Almi.

Birgitta Böhlin's förordnande som vikarierande GD gäller tills en ordinarie GD är anställd.

MARIA AHO

KULTURVÄRDEN NUMMER 2, 2017

Statens fastighetsverk ger ut Kulturvärden fyra gånger per år för att du ska få kunskap om Sveriges kulturarv. sfv:s uppgift är att se till att fastigheternas själ och karaktär lever och bevaras till kommande generationer. Genom staten är du delägare, tillsammans med nio miljoner andra svenskar.

Ansvarig utgivare

Ann-Charlotte Spegel-Berg

Chefredaktör Mia Fernlund

Redaktionell produktion

Intellecta Corporate

Redaktör Johan Wickström

Art Director Sara Bidö

Korrektur Helena Walldow

Texter Carl Johan Liljegrén,

Elisabet Lorenz

Werner, Kristin Mörck,

Anna Strömberg, Christina

Wahldehn, Johan Wickström,

Sofia Wieveg

Foto Beatriz Bandeira,

Magnus Bremefors, Melker

Dahlstrand, D Bachmann,

Andreas von Einsiedel, Ricard

Estay, Thomas Fahlander,

Erik Flyg, Inge Gjellesvik,

Jeppe Gustafsson, Kjell

Holmner, Mattias Johansson,

Åke E:son Lindman, Jan de

Meyere, Jan Norrman, Anders

Åkerberg, Zebra media

Illustrationer Lindalovisa

Fernqvist, Veronica Ballart

Lilja

Repro Turbin

Tryckeri Norra Skåne Offset

www.sfv.se

issn 1104-845x

Omslaget

Betande kor på Alvaret, Öland.

Foto: Mattias Johansson

Kontakta oss

Kundservice www.kulturvarlden.prenservice.se eller 0770-457 152

Redaktionen kulturvarlden@sfv.se eller 010-478 70 00

Postadress Kulturvärden, Box 2263, 10316 Stockholm

FOTO MATTIAS JOHANSSON

8

EN Ö FÖR ALLA SINNEN
På Öland har natur och kultur
samspelat i 2 000 år

FOTO MELKER DAHLSTRAND

20

**KÄRLEK SOM
ALDRIG ROSTAR**
Eldsjälarna bevarar
ingenjörskonsten i borgen.

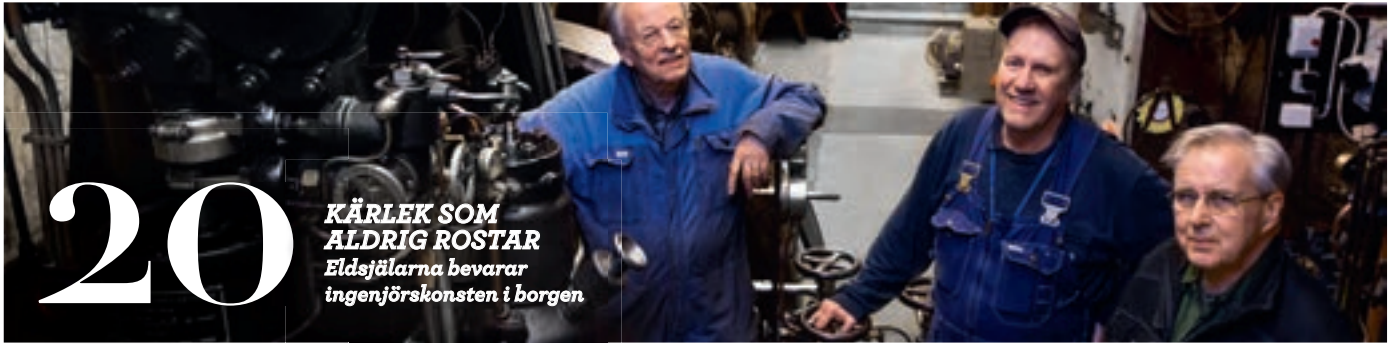

FOTO JEPPE GUSTAFSSON

28

**DE HEMLIGA
HISTORIerna**
Åse Theorell lyfter fram
kulturarven i Ödeshög

FOTO SVF

36

RESA I TID OCH RUM
Väderöarna är en av 15 historiska
miljöer på vår kulturella tidsresa

PÅ VISIT 5
*Medicis dräkter
på Kalmar slott*

FRIDFULLT 6
*Minnesvården blir
en plats för läkning*

FORM I 8
*Åtta kvinnor som gjort
historiska avtryck*

ANEKDOTEN 26
*En omöjlig
kärlekshistoria*

RUMMET 32
*Svenska nyanser
i Pretorias residens*

FOTO MELKER DAHLSTRAND

Premiärtur i reservatet

PÅ LOVÖ I EKERÖ KOMMUN, där Drottningholm ligger, slutar storstaden och landsbygden tar vid. Här finns sammanhållna gårdssamhällen med tusen år på nacken och runt om ön finns den speciella historia som gjort att 3 228 hektar mark och vatten sedan 2015 är skyddat som Lovö naturreservat. I mitten av maj invigdes naturreservatet, som förvaltas av Statens fastighetsverk med länsstyrelsen som tillsynsmyndighet. Läs mer på www.sfv.se och på länsstyrelsens hemsida.

FOTO ÅKE EISON LINDMAN

SEVÄRT SVENSKT I WASHINGTON

TIOÅRSJUBILERANDE House of Sweden, Sveriges ambassad i Washington, fick nyligen en fin utmärkelse. Då tidningen USA Today listade "Washingtons 25 mest sevärda byggnader" knep House of Sweden en av platserna, i sällskap av bland andra Lincoln Memorial, Library of Congress och National Gallery, East Wing.

FOTO ÅKE EISON LINDMAN

UPPLAGT FÖR MÖTEN PÅ NYA CAROLINA

DEN 176 ÅR gamla Carolina Rediviva i Uppsala, Sveriges första offentliga biblioteksbyggnad, ska renoveras och byggas om. Statens fastighetsverk och Uppsala universitet har länge sett ett behov av att renovera forskningsbiblioteket. Genom ombyggnaden skapas fler gruppstudieplatser, arbetsplatser och utökade möjligheter att använda huset som mötesplats – för forskare, studenter och andra besökare. Våren 2019 ska nya Carolina Rediviva stå klar.

FOTO SFV

TJUGO ÅR KVAR FÖR SLOTTSFASADEN

MED FEM ÅRS arbete i ryggen och tjugo år kvar är nu den sjätte etappen i Stockholms slotts fasadrestaurering i full gång. Nu är det högslottets fasad vid yttre borggården som är i fokus, då taket får nya kopparplåtar, skadade stendelar repareras eller byts ut och fasaden putsas om. Som synes har sandstenen till viss del vittrat sönder och skickliga stenhuggare hugger nytt och reparerar balusterdockor, stenfigurer och -block för hand.

GRATTIS ALLA VÄRDIGA VINNARE!

DE RÄTTA SVAREN i Kulturvårdens tävling nr 1/17 är:

Fråga 1: (2) Gästen var Tycho Brahes tama, men namnlösa älg

Fråga 2: (1) Kronprins Karl August fick ett slaganfall och föll av sin häst

Fråga 3: (2) Den osalige är Karl XV:s häst Shejk som ligger begravd i parken.

Utslagsfrågan gav tips på många roliga, trevliga och intressanta besöksmål. Vinnare av varsitt praktverk om Haga slott är denna gång: Camilla Jiderup i Borgholm, Gunilla Lindahl i Vagnhärad, Bengt Runemo i Kalmar, Britt-Marie Lundstedt i Vadstena samt Caroline Jönsson i Linköping.

Grattis från redaktionen!

Finklädsla besökare

FÖR DEN SOM har vägarna förbi Kalmar slott i sommar väntar en annorlunda upplevelse. Här pågår utställningen *Medicis mode* – en världsutställning i papper.

Det är den belgiska konstnären Isabelle de Borchgrave som har skapat den berömda *Medici*-familjens renässansdräkter i papper, rikt smyckade med spetsar, volanger och starka färger. Utställningen har tidigare visats på Livrustkammaren i Stockholms slott och efter Kalmar ska den vidare till USA.

– Den här utställningen är som klippt och skuren för Kalmar slott, säger slottschefen Mimmi Mannheimer.

– Vasasönerna Erik och Johan tog hit tidens konstnärer och arkitekter från Europa för att bygga om och renovera slottet. Nu kan vi verkligen levandegöra renässansen i Johan III:s festsal.

Utställningen pågår till och med den 11 september.

ELISABET LORENZ WERNER

KOSMISK STILLHET

En dubbelspiral som smälter ihop med landskapet och som påminner om naturens villkorlösa skönhet och råhet. Gravitational Ripples, av konstnären Lea Porsager, utsågs till det vinnande idéförslaget av minnesvården efter flodvågskatastrofen 2004.

TEXT Carl Johan Liljegren FOTO Lea Porsager/RÅformat visualiseringsbyrå, 2017

Gravitationsvågor är krusningar i rumtiden som brer ut sig som vågor genom världsrymden. De starkaste gravitationsvågorna uppstår vid ofattbart energirika händelser som när två gigantiska stjärnor cirkulerar kring varandra, svarta hål kolliderar och vid universums födelse. Vågorna rör sig igenom allt, inklusive oss människor.

Precis som gravitationsvågorna anses öppna ett nytt fönster för studier av universum hoppas Lea Porsager att minnesvården Gravitational Ripples ska fungera som ett meditationsfönster, öppna för kontemplation och samtal om livets viktigaste frågor.

– Flodvågskatastrofen 2004 var en brutal påminnelse om hur ömtålig vår jordiska tillvaro är. Att sätta in våra upplevelser i ett större kosmiskt sammanhang ger möjlighet till läkning, eftersom det knyter oss samman med begrepp som evighet, ursprung och skapelse, säger Lea Porsager.

JURYNS BEDÖMNING ÄR att Gravitational Ripples är en värdig vinnare som både har högst konstnärlig kvalitet och bäst förutsättningar att bli ett existentiellt verk som berättar

FOTO RICARD ESTAY/STATENS KONSTRÅD

Den danska konstnären Lea Porsager har utgått från kosmos i sitt vinnande förslag.

om flodvågskatastrofen för nuvarande och kommande generationer.

Minnesvården ska bestå av jordvallar täckta med vildgräs och lila blommor. Vallarna bildar en dubbelspiral som vrider sig runt sig själv. Sådana så kallade Fibonaccispiraler finns överallt, från väldiga galaxer till små snäckskal. Minnesvården smälter ihop med det omgivande landskapet samtidigt som den förändrar karaktär beroende på var man befinner sig i förhållande till den.

INNE I MINNESVÅRDEN bildas rum för stillhet och rörelse. I mitten finns två skulpturer av svartjärn. En större oval formation med ingraverade namn på omkomna i flodvågskatastrofen och en mindre rund form som ger en överblicksbild av minnesvården. De två centralt belägna skulpturerna

har en dubbel funktion. De föreställer också de kring varandra cirkulerande himlakroppar som skapar gravitationsvågorna runt omkring och gör på så sätt den större bilden komplett.

Lea Porsager har tidigare i sitt konstnärskap anknutit till kosmiska teman, och efter att ha mött representanter för de anhöriga och sett platsen hamnade hennes tankar ganska snabbt i kosmos. Närmare bestämt i de vetenskapliga bilder av

Minnesvården på Djurgården ska bestå av jordvallar täckta med vildgräs och lila blommor. Inne i minnesvården bildas rum för stillhet och rörelse.

»Att sätta in våra upplevelser i ett större kosmiskt sammanhang ger möjlighet till läkning.«

gravitationsvågor som i ett fruset ögonblick bildar en dubbel-spiral. Bilderna påminde henne om naturens villkorlösa skönhet och råhet. Om att allting hänger ihop och att våra liv på något sätt utspelar sig inom dessa märkliga härvor i rumstiden.

– För mig är utgångspunkten att arbeta tillsammans med, att sammanlänka, se det komplementära i allting snarare än motsatserna, också i liv och död. Efterdyningarna från flodvågskatastrofen och dem som berördes av katastrofen, anhöriga och andra, fanns mycket i mina tankar. Hur kan man översätta detta till något som kan innefatta all denna smärta? Och hur kan man arbeta tillsammans med landskapet?

Det var så tanken på en gravitationsvåg placerad på en fridfull plats i utkanten av Stockholm utkristalliserades. En minnesvård som genom att vara en del av naturen avser att ge en allomfattande upplevelse som öppnar och utvidgar besökarens sinnen, känslor och tankar och påminner om den egna närvaron på planeten. *

INVIGNING I JUNI 2018

STATENS fastighetsverk och Statens konstnärskommitté inledde 2016 en tävling om utformningen av minnesvården efter flodvågskatastrofen 2004, belägen på Djurgården i Stockholm.

Nu när det vinnande idéförslaget är utsett ska konstnären Lea Porsager tillsammans med bland annat en landskapsarkitekt och projektledare från Statens fastighetsverk och Statens

konstråd vidareutveckla förslaget. Statens fastighetsverk är byggherre för minnesvården och ansvarar för planering och genomförande av projektet i dess helhet.

– I höst, när projekteringen är klar, tar vi oss an anläggningsarbetet på platsen och siktet är inställt på invigning tidigt i juni 2018, säger Vanja Knocke, projektledare på Statens fastighetsverk.

VIDGADE

vyer

*På Öland samsas det bördiga med det karga,
historien med naturen. Landskapet har odlats i tusentals
år och resultatet är en palett av färger, former och
byggnader från alla tider. Följ med på en resa till ön
som spelar på alla sinnen.*

TEXT *Elisabet Lorenz Werner* FOTO *Mattias Johansson*

Långe Jan

UTSIKT UTAN ÄNDE

197 grå ettriga trappsteg är det upp hit. Hjärtat slår snabbt och hårda vindar från alla håll slår emot oss. Långe Jan är Sveriges högsta fyrbyggnad, 40 meter hög och byggd av kalksten från ett övergivet kapell i närheten. Det ska vara namnet på kapellet, S:t Johannes kapell, som gett långe Jan sitt namn.

Vissa dagar har utsikten härifrån ingen ände. Det finns en horisont, men allt är så blått att nyanserna smälter samman och ingenting verkar ta emot. Vänder vi oss om ser vi det öländska landskapet som en naturfärgad trasmatte med sandfärgade ojämna kanter. Öland är en kalkstensplatta som lutar mot öster. Det första som kom upp efter istiden var kanten och på de gamla strandvallarna har vi byggt vägar idag. Kanten på den stora plattan går från söder till norr och kallas landborgen. Bredvid den ligger gammal sjöbotten som nu är bördig odlingsmark.

Jag vet inte vilken vy som är mäktigast, den över de stora blå vattnen eller den över södra Ölands odlingslandskap, som sedan 2000 är ett världsarv. Ett landskap som odlats i tusentals år, där människa, djur och natur arbetat tillsammans och skapat något vi nu försöker skydda med en titel och uppmärksamma med en märkning, en brun symbol. ”Ett unikt exempel på mänsklig bosättning där de olika landskapstyperna på en enskild ö tas tillvara på ett optimalt sätt”, skrev Världsarvsjuryn. En nominering som ölänningarna är stolta över, även om en och annan drar på smilbanden. På Alvaret kan man

inte odla, så man låter djuren beta där, på sjömarken är jorden bördig så man odlar marken och landborgen är den plats som är bäst lämpad för människan att bo på. Det är sunt förnuft och det fungerar för både natur och människa.

Fågelstationen södra Öland

DRÖMMEN FÖR ORNITOLOGER

Vi söker skydd från vinden i den lilla kuren längst ut på södra udden. Den är en viktig plats för de hundratals ornitologer som varje år besöker Öland. Här står de sida vid sida i beige västar, försedda med stora kikare och väntar och väntar. Miljontals fåglar passerar Öland varje år, det är historisk fågelskadarmark.

Uppe vid entrén till Södra udden finns Ottenby fågelstation, som grundades här samtidigt som Sveriges Ornitologiska förening 1946, och de stora näten där fåglarna fångas in för att märkas. Fågelintresset märks väl över hela ön, liksom fåglarna som är många och synnerligen närvarande i vilken miljö du än befinner dig på ön. I det nya museet Naturum bredvid restaurangen vid fyren visar utställningar allt om fåglarnas liv och resande över världen.

Ottenby kungsgård och jaktpark

EN HISTORISK PRÖVNING

Fyra ståtliga hjortar betar vid den ena stranden när vi kör mot Ottenby kungsgård och från den södra udden. De tittar ointresserat upp och fortsätter sedan att beta. Hjorten med det röda halsbandet, tecknet på att det var kungens hjortar, pryder

Långe Jan och fågelstationen.

ÖLAND FRÅN SYD TILL NORD

idag den öländska flaggan som hissas på var och varannan gård. De här hjortarna är i rakt nedstigande led sedan kung Johan III satte ut tre engelska dovhjortar i Ottenby lund 1569. Här skulle han skapa en djurgård eller jaktpark för sina gäster från när och fjärran.

1544 gav Gustav Vasa order om att riva byn Ottenby med 19 gårdar för att där låta bygga en kungsgård. Bönderna där försvann raskt ur historieböckerna utan närmare förklaring. När kungsgården stod färdig fick alla Ölands bönder order om att göra dagsverken på gården och skänka stora delar av sin egen skörd och jakt till kungen. Skyldigheterna till kungsgården bestod i mer än 200 år och prövade ölänningarna hårt. Relationen till kungahuset var allt annat än bra. Idag är det helt annorlunda. Drottning Viktorias bygge av sommarslottet Solliden och den nuvarande kungafamilijs kärlek till Öland drar extra kunglig glans och många turister till ön. Kungsgården Ottenby arrenderas idag ut av staten och där drivs lantbruk i stor skala och det innebär idag bland annat kor, grisar och vindkraft.

En bit norr om Kungsgården ser man de höga Kungsstenarna ovanpå järnåldersgravar. Det bästa sättet att passera dem är förstås att vandra, vilket gäller de flesta kulturarven på Öland.

Karl X Gustavs mur

MAKTENS SIGNUM

När vi tar oss norrut passerar vi den – muren framför alla. Ståtlig i all sin enkelhet och högre än de flesta andra murar på ön är den 4,5 km långa kalkstensmuren Karl X Gustavs

Karl X Gustavs mur.

»Vi är så bortskämda, vi ser ju knappt att det är något speciellt med det här som ni kommer långväga ifrån för att besöka.«

mur som går från Ölands östra till västra kust. Det var som namnet antyder han som 1653–54 lät bygga den för att avgränsa kungsgården från allmänningen, men kanske mest som en prydnad i landskapet och ett tecken på makt och rikedom. När Linné besökte Öland 1741 imponerades han av muren och jämförde dess höjd med en ”karl då han sitter på hästen”. Och vilka byggde? De skattepliktiga bönderna från södra Öland förstås, ingen rast och ingen ro.

Ismantorps och Eketorps fornborgar **MYTISKA BERÄTTELSE**

Innan vi lämnar södra Öland besöker vi den sydligaste av Ölands cirka tjugo fornborgslämningar. Vår idé är att sedan jämföra den med den helt annorlunda borgen Ismantorp mitt på ön. I huvudsak har de bebotts innan vi hade ett skriftspråk, så berättelsen om livet på dem får arkeologerna tolka från de många fynden från utgrävningar. Om Ismantorp är magisk så är Eketorp pedagogisk, om Ismantorp får dig att känna dig nära något som hände här för tusen år sedan erbjuder Eketorp dig att se det framför dig på riktigt. Där Eketorp är tillrättalagd, praktisk, pedagogisk och inbjudande är Ismantorp svåråtkomlig, hemlig och lite oborstad.

Eketorps fornborg har byggts upp igen i modern tid som man tror att den har sett ut. Innanför murarna är två olika tidsperioder ur borgens historia uppbyggda: du kan välja mellan att prova på järnåldersliv eller medeltida. Platsen

är idag utrustad med en generös parkering, en modern entrébyggnad, ett museum och är en levande besöksplats på samma sätt som Borg-holms slottsruin eller andra besöksmål.

Ismantorp däremot är utrustat med några skyltar och en gropig parkering i en skogsdunge. Säsongsmissigt finns ett café i en närbelägen röd stuga. Ismantorps fornborg byggdes på 500-talet, den har sex meter tjocka murar innanför vilka ett 90-tal husgrunder finns kvar. Borgen lär ha haft nio ingångar vilket har förbryllat forskarna, kanske hade det med nioalet i fornnordisk mytologi att göra. Besök båda borgarna, de berikar varandra i sina två olika sätt att visa vår historia.

Gettlinge gravfält

KILOMETERLÅNGA FORMATIONER

Precis bredvid vägen stannar vi till vid Gettlinge gravfält som kallas Ölands mäktigaste, helt klart är det stort och innehållsrikt och det är vackert beläget. Här finns gravar från järnålderstid till början av kristen tid på det nästan två kilometer långa gravfältet. Vinden tar i och gullvivorna darrar. Drygt 200 gravar finns kvar idag och då har många plundrats och/eller försvunnit under åren. De olika gravformationerna har fått sällskap av en öländsk väderkvarn, allt blandas med historia på Öland. ”Vi är så bortskämda”, säger en ölänning, ”vi ser ju knappt att det är något speciellt med det här som ni kommer långväga ifrån för att besöka.”

Karlevistenen

HÖVDINGENS PLATS

På en gammal åker i Karlevi by, Vickleby socken, står en runsten i grå kvartsporfyr, ett flyttblock. Man tror att den restes här i slutet av 900-talet. Åkrarna omkring plogas vid vårt besök och de moderna traktorerna står i fin kontrast till den rödmärkta texten på stenen. Karlevistenen är Ölands äldsta runsten och en av Nordens mest berömda. Ursprungligen var den placerad mellan två gravhögar som idag inte längre finns kvar. Texten på stenen handlar om Sibbe Foldars son och är skriven på versmåttat sexstavigt

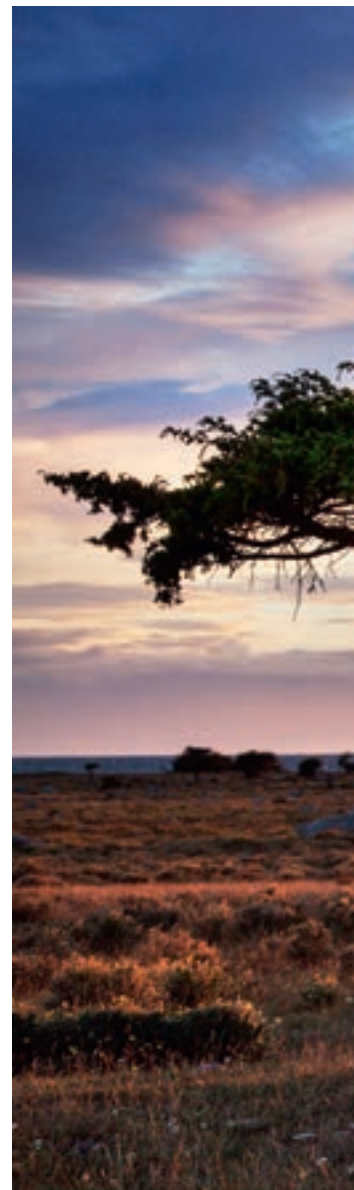

FOTO JAN NOREMAN/RÅÄ

Ismantorp, den bäst bevarade fornborgen i Kalmar län. En magisk plats.

I Eketorps fornborg kan du få se hur livet innanför murarna kan ha sett ut på medeltiden och på järnåldern. Ingenting här är längre gammalt på riktigt utan uppbyggt på 1970- och 80-talen.

DET KARGA ALVARET

Att ett stort antal växter och djur kan leva på en sträng och karg plats som Alvaret är fascinerande. Det mjukt grå ljuset över sten och låg vegetation har dragit människor och djur hit i tusentals år. Det finns 350 kvadratkilometer alvarmarker på Öland och Stora Alvaret är 255 kvadratkilometer. Största delen av Stora Alvaret är Natura 2000-område och 40 procent av det är naturreservat. Markerna är helt beroende av att bete och röjning av buskar utförs, annars växer de igen.

Platsen där Källa gamla kyrka ligger har varit ett religiöst centrum också innan kyrkan fanns. Här fanns en helig källa ägnad Sankt Olof.

»Kommer man under lågsäsong kan man promenera på den gamla kyrkogården som verkar hämtad ur en deckare.«

drottkväde. Karlevistenen är den enda bevarade sten med detta versmått i original.

Länge trodde man att det var en dansk hövding som dog på en resa och begravdes här på vägen, vilket skulle förklara den ensliga gravplatsen. På senare år har man i stället börjat tala om att Sibbe skulle ha varit en öländsk hövding som kanske hade utkämpat strider i Danmark och på så vis fått mark där. Texten finns översatt och jämför bland annat Sibbe med guden Oden, den högste asaguden. När man besökt Karlevistenen får man inte missa att svänga av i årets Ölandsby Vickleby, där Capellagården och Bo pensionat ligger. En lisa för själ och öga, näsa och smaklökar.

Norrgårdens Gårdsbutik

FRUKTEN AV ETT VÄRLDSARV

Summan av ett bördigt landskap hamnar till slut på en tallrik. Längs vägarna dyker det upp små skyltar med ett enkelt OST eller POTATIS. Gör er omaket att svänga av, det är värt det.

Prassligt bruna påsar med nyvärpta ägg, bruna eller vita bönor, kanske lite rökt sidfläsk, lök i parti och minut, potatis och kroppkakor, getostar och havtornsmarmelad. För att inte tala om pumpan, som också spelar en färgstark roll på den nu 21 år gamla skördefesten i september. Nu har också våren fått sin fest med det skönt grönklingande namnet "Öland spirar". Bakom lådorna med lök, bönor och potatis står ortsbefolkningen och byter gärna ett ord eller två med förbifarande. På Norrgården Grönsaker och Gårdsbutik har man inte bara mat till försäljning utan också Sveriges minsta konstgalleri, Ventlinge konstgalleri.

Borgholms ruin

EN DRAMATISK SILHUETT

Vi kör norrut mot Borgholms slott. Inte minst känd för sina många konserter sommartid. Sedan den nya utställningen "Uppgång och fall" invigdes här 2013 har de kala väggarna på borgen fått mer liv också till vardags. Den permanenta utställningen berättar 900 års

FOTO ELISABET LORENZ WERNER

Karlevistenen.

historia och spelar på alla sinnen. Det är en färgstark och formsäker utställning, mjuka tyger, spetsiga svärd, flammande, sprakande eldslågor, spöken som glider upp på en naken kalkstensvägg, berättelser i skrift, historia att lyssna på, filmsnuttar och uppstoppade djur. Den levandegör borgens historia på ett fantastiskt sätt och passar för alla åldrar.

Den nya uteplatsen för barn används flitigt, för att inte tala om hörntornet med den designade guldtronen med rygg av ett enkelt hjärta där specialskrivna musikströmmar ut mellan de gamla väggarna. En given plats för par som vill föreviga när de knyter banden eller för selfies i rå slottsmiljö.

En tidig morgon i Borga hage hörs en försiktig melodislinga strömma ut från ena borgtornet. Den dämpade musiken blandar sig med det yviga fågeltjattret från de många gamla träden. Upp i borgtornet är upplevelsen av musiken stark och mäktig, här ute i naturen är det som en susning, ett fint minne som glider förbi.

Borga hage

EKSKOGAR, ÄNGAR OCH KÄRR

Mellan Borgholms slottsruin och Kalmar sund ligger Borga hage som har varit naturreservat ända sedan 1932. Här finns bland annat en av Sverige största ekskogar med träd som är upp till 300 år gamla. Ett tjugotal olika trädarter, ängar och

kärrmarker och en fågelrikedom som verkligen gör sig hörd. Området ingår också i EU:s ekologiska skyddsområde Natura 2000. Det är en plats att vandra på och njuta av. Här finns några små torp och den gamla kratern efter ett bombanfall 1942.

När du promenerar upp mot Borgholms slottsruin passerar du också en kalkstensugn byggd för att kunna reparera slottsruinen med traditionella material. Det tidigare cementhaltiga fogbruk som användes gjorde skador på slottet och byts nu ut till kalkbruk av ölandskalk som förr. Ugnen är ett samarbetsprojekt mellan Statens fastighetsverk, Riksantikvarieämbetet och World Monuments Fund.

Källa gamla kyrka

ENGELSK DECKARKÄNSLA

En bit in på smala vägar med de gamla blå mötesskyltarna ser man den plötsligt, den lite kantiga silhuetten. Sedan början av 2015 har Statens fastighetsverk tagit över förvaltningen av den gamla kyrkan i Källa som ändrat form under de hundratal år som en religiös boning funnits på platsen. Här var redan på medeltiden ett religiöst centrum med en helig källa ägnad Sankt Olof. Under andra delen av 1100-talet byggdes en träkyrka som sedan förstärktes med en kastal till försvar mot hedniska fiender från andra sidan Östersjön. På 1200-talet fortsatte man byggandet i sten. Kyrkobyggnadens

Bästa sättet att upptäcka Öland är på cykel eller till fots. I bakgrunden Borgholms slottsruin.

»Långe Erik står sedan 1845. Vallar av små, blå musselskal bildar mjuka vågor på sanden vid sidan av bron.«

förändrade form under århundradena kan man se på modeller inne i kyrkan under de veckor på sommaren den håller öppet. Från insidan kan man fortfarande se den gamla funktionen som försvarskyrka genom bröstvärnets på murkrönet.

På 1960-talet gjordes stora arkeologiska utgrävningar vid Källa kyrka. Kommer man under lågsäsong kan man promenera på den gamla kyrkogården som verkar hämtad ur en engelsk deckare. De stora kalkstenshällarna, som kallas flis, ligger direkt på marken. Lågsäsongen är för övrigt en väldigt trevlig period på Öland: ingen trafik, bra med plats på de olika besöksmålen och perfekt klimat. Något att tänka på för den som kan styra över sin tid.

Långe Erik

PLATS FÖR DET STORA BLÅ

Det är bitande blått hela sista biten ut mot Ölands norra udde och så en liten skogsdunge på slutet innan det stora blå öppnar sig igen. Vi har åkt förbi det pittoreska Byxelkrok med sitt välplacerade fiskrökeri och utsikten mot Blå Jungfrun, den sägenomspunna ön. Vi har stannat på Neptuni ängar, döpta av Linné under hans besök här för att hitta en del av den rikedom i blomarter som finns här på jordarna ner till havet. Sista biten ut mot norr får du parkera det du färdats på och gå ut på udden där fyren Långe Erik står sedan 1845. Vallar av små, blå musselskal bildar mjuka vågor på sanden vid sidan av bron.

Den 32 meter höga Långe Erik är byggd av kalksten och är inte lika lång som sin granne Jan på södra udden. Färgen flagnar lite och växtligheten omkring är rufsigare än på den södra udden. Marken är mer orörd och platsen känns något vildare. Den lilla fyrstigen runt ön är inte tillgänglig för alla. Stenarna krasar under fötterna. Som en lindansare parerar man ojämnheterna, ojämna stenar som pressas mot jämna, ojämna mot ojämna, det låter och ryker, ett kalkkritigt oljud som inte verkar störa de många fåglarna omkring. Det är en nästintill vindstilla stund och här är stilla. Havsblått och kalkstensfärgat mot en försommarhimmel som oupphörligen korsas av stora och små fåglar. Här vill fåglarna vara, inte undra på det! *

MER OM ÖLAND PÅ NÄTET

Ölands officiella turistsajt som ger tips på boende, aktiviteter och evenemang.
www.oland.se

Om världsarvet Södra Öland
www.sodraoland.com

Ölands ornitologiska förening bjuder på fågelnyheter
www.oof.nu

Långe Erik har besökstider 24 juni–20 augusti
www.langeerik.se

Borgholms slott är öppet från april till september
www.borgholmsslott.se

Sista veckan i september slår Sveriges skafferier upp dörrarna i Skördefesten
www.skordefest.nu

FORM: ÅTTA KVINNOR I VÅRA HUS

Att Sveriges historia är full av mäktiga män, det vet vi alla. Men naturligtvis finns där även mäktiga, kunniga, framgångsrika kvinnor, så även i de fastigheter vi förvaltar. Låt oss presentera:

TEXT Anna Strömberg

FOTO STATENS HISTORISKA MUSEUM

HELIGA BIRGITTA, 1303–1373, VADSTENA KLOSTER
Genom arv och äktenskap var hon Sveriges mäktigaste kvinna. Hennes inflytande sträckte sig ända till påven i Rom. Som helgon och grundare av Birgittinerorden, med ett 80-tal kloster världen runt och Vadstena som nav, spelar Birgitta än i dag en viktig roll för katolska kyrkan.

NATIONSMUSEUM

BARBRO STIGSDOTTER, CA 1472–1528, ORNÄSSTUGAN
På Ornäs gård nära Borlänge bodde den, om sägner är sann, snabbtänkta Vasa-supportern Barbro Stigsdotter. När den blivande kungen Gustav Vasa hade flyktvägarna förbi så utrustade Barbro honom med häst, släde och dräng utan sin danskvänlige make Arendts vetskap.

FOTO HISTORISK BILDBYRÅ

FLORENCE STEPHENS, 1881–1979, HUSEBY BRUK
Som godsägare var den kulturellt bildade Florence Stephens väl godtrogen. Efter att ha svindlats på miljoner av sin tänkta arvtagare, den 30 år yngre prins Carl och hans vänner, omyndigförklarades "fröken på Huseby" 1957. Hämnden kom först vid testamentets öppnande då prinsen strukits som framtida ägare.

FOTO JAN DE MEYERE

HANNA RYDH, 1891–1964 – BIRKA, ADELSÖ
1921, samma år som svenska kvinnor fick rösträtt, blev Hanna Rydh den första svenskan som disputerade i arkeologi. Under sitt yrkesliv ledde hon utgrävningar på Birka och Adelsö, samtidigt som hon var ordförande i Fredrika Bremer-förbundet och arbetade för kvinnors rätt till lika kön för lika arbete.

EBBA BRAHE, 1596-1674, LÄCKÖ SLOTT

Om inte kung Gustav II Adolfs mamma varit både hierarkisk och motvalls hade Ebba Brahe blivit Sveriges drottning. Istället gifte hon sig med riksmarskalken Jakob de la Gardie och blev en framgångsrik brukspatron och affärskvinna, känd för sin affärsmässighet och skarpa tunga.

HENRIK MÜNNICHOFEN/NATIONALEMUSEUM

ULLA TESSIN, 1711-1768, TESSINSKA PALATSET

Överhovmästarinna Ulla Tessin pratade klassiska språk, spelade teater och målade. Hon var också under större delen av sitt liv drottning Lovisa Ulrikas nära vän. Ulla Tessin var dock missnöjd med sin lott i livet – hennes eftermäle innehåller många citat som efterlyser jämställdhet mellan könen.

JEAN MARC NATTIER

ÄLVA MYRDAL, 1902-1986 – SVERIGES AMBASSAD NEW DELHI
När fredsprisvinnaren och folkhemsingenjören Alva Myrdal 1956 utsågs till Sveriges första ambassadör i Indien så var den rosa ambassaden i New Delhi helt ny. Idag är den av modernismen präglade byggnaden upprustad och en föregångsbyggnad när det gäller miljötekniska innovationer.

FOTO PER KÄGRELL/TT

MIMMI MANNHEIMER, 1960-, KALMAR SLOTT
Slottschefen Mimmi Mannheimers satsningar på att ge besökarna en unik historisk upplevelse på Kalmar slott har visat sig vara ett framgångsrecept. Tillgänglighet, att väcka barns intresse och ett offensivt nytänkande har gjort stor skillnad. Som en följd av sitt arbete vann hon Kulturarvspriset 2015.

FOTO MAGNUS BREMEFORS

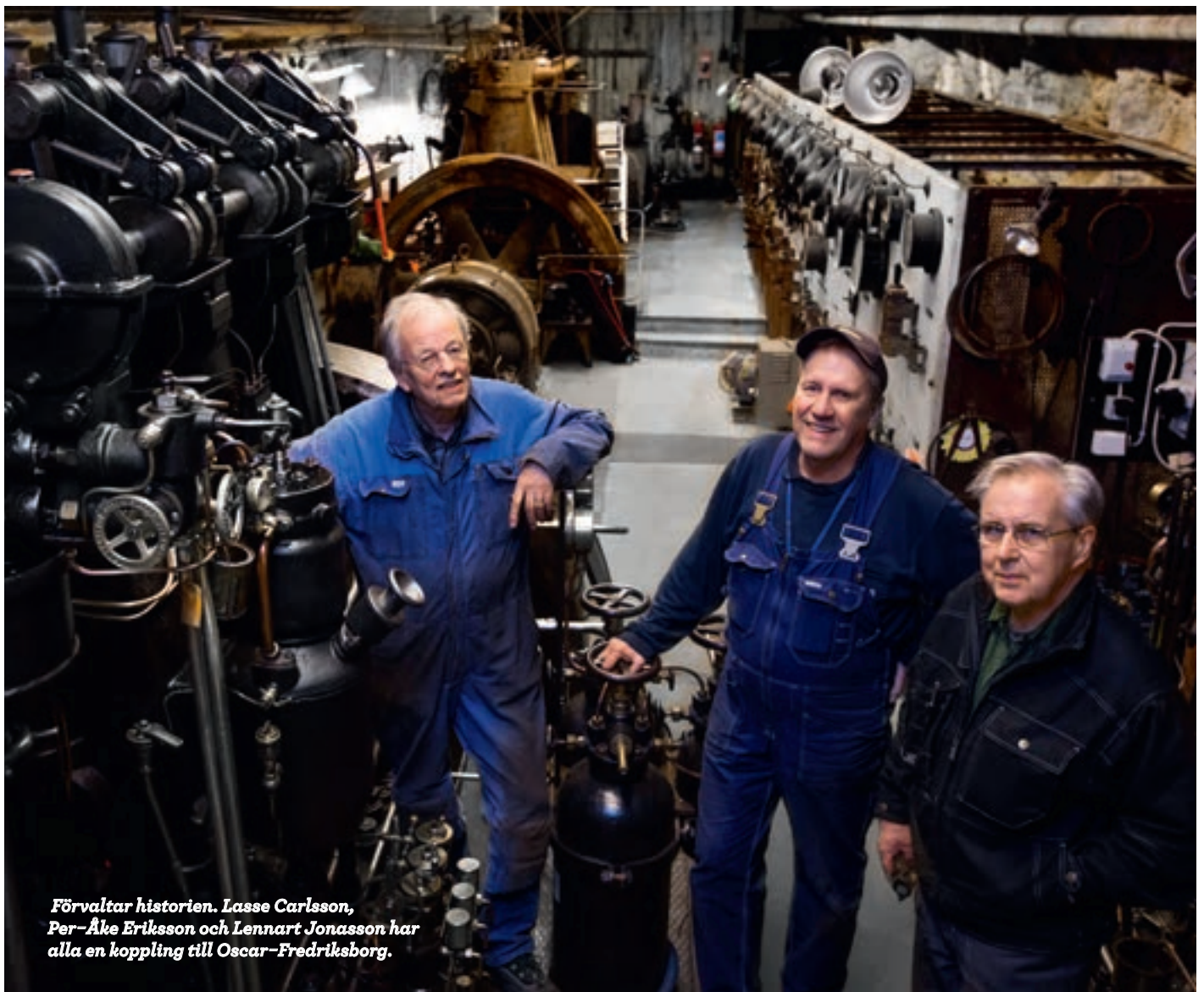

Eldsjälarna **PÅ FORTTET**

Oscar-Fredriksborgs fästning på Rindö i Stockholms skärgård är en sedan länge övergiven plats. Men nu gjuter tre eldsjälar nytt liv i den gamla borgen. I åtta år har de arbetat hårt för att bevara unik ingenjörskonst för eftervärlden.

TEXT Sofia Wieveg FOTO Melker Dahlstrand

Förvaltar historien. Lasse Carlsson, Per-Åke Eriksson och Lennart Jonasson har alla en koppling till Oscar-Fredriksborg.

I maj 1877 invigde Oscar II det svenska försvarets stolthet Oscar-Fredriksborgs fästning på Rindö utanför Vaxholm. Ett toppmodernt bergsfort med nymodigheter som nitroglycerinsprängda tunnlår, väggar av betong och pansarbeklädda fasader.

Mot Oscar-Fredriksborg skulle fienden inte ha en chans. Sett från sjösidan var anläggningen anonym, med välvda grästak som smälte in i naturen. Bakom fasaden gömde sig ett sinnrikt försvarssystem av tunnlår, sidogravar och kanoner beredda att fyras av i alla riktningar.

Som mest var 220 man förlagda här, på 1920-talet, men idag är fortet tomt på militäriskt liv. Salar och logement gapar tomma sånär som på enstaka spår av historien: bleka varnings skyltar, skidor som använts på isen vintertid, rostiga kaminer och en kvarlämnad mina. Tornurets distinkta ”ding ding” ekar över borggården.

– Vi snubblade över det gamla urverket i en bortglömd korridor och var så klart tvungna att ta hand om det, säger Lasse Carlsson och beskriver ingående restaureringen av uret från välrenommerade F W Tornberg urfabrik, verksam i Stockholm 1859–1973.

Lasse Carlsson har ägnat tusentals timmar åt att gjuta nytt liv i Oscar-Fredriksborg – tillsammans med vännerna

Per-Åke Eriksson och Lennart Jonasson. De är pensionerade 40-talister med teknisk bakgrund. Lasse Carlsson är i grunden maskiningenjör och spenderade yrkeslivet till sjöss i Tullverkets och Kustbevakningens namn. Per-Åke Eriksson har en bakgrund som elektriker inom Elverket. Lennart Jonasson arbetade på Tenö Varv i Vaxholms skärgård.

Alla har de någon koppling till platsen. Lasse gjorde lumpen på närliggande Vaxholms kustartilleriregemente, KA 1. Per-Åke och Lennart växte upp i närheten och hade fästningen som lekplats. De har åkt pulka i backen utanför, rullat kanonkolor över grästaken och vet allt om borgens hemligheter.

– På kungens födelsedag var det roligt att ligga gömd och spana på folk som låg och solade på grästaket när salutkanonerna fyrades av. De fick väldigt bråttom, minns Per-Åke Eriksson.

Teknikintresset var det som förde dem tillbaka till Rindö.

– 2009 var jag här på visning. Guiden berättade att det stod två dieslar i den gamla kraftcentralen, och jag blev nyfiken. Genom den dåvarande museichefen vid Vaxholms fästning fick jag komma in och titta. Det var så det började och när Lennart och Per-Åke gick i pension hakade de på, säger Lasse Carlsson.

En råkall fästning täckt av mögel – ändå blev det kärlek vid första ögonkastet. Oscar-Fredriksborg hade stått utan värme

Oscar-Fredriksborgs fästning

PÅ 1500-TALET påbörjades avspärrningen av det så kallade Oxdjupet utanför Vaxholm. Stockholm skyddades av sin skärgård, men Oxdjupet var en av två infartsleder vid Vaxholm där fientliga flottor kunde ta sig in. Genom att fylla det med sten var tanken att all sjötrafik i stället skulle tvingas in i leden förbi Vaxholms kastell. När arbetet pågått i 300 år hade de moderna fartygen ökat så mycket i storlek att de ändå inte kunde passera det smala sundet vid Vaxholm. All sten började därför plockas upp ur Oxdjupet.

För att förstärka det fasta försvaret vid Oxdjupet uppfördes 1867–1877 befästningsanläggningen Oscar-Fredriksborg, som tillsammans med Vaxholms kastell, Fredriksborgs fästning och Rindö redutt ingår i Vaxholms fästning. Dess livslängd blev dock kort. Vid nedrustningen genom försvarsbeslutet 1925 tappade Oscar-Fredriksborg sin funktion. 2002 blev fästningen byggnadsminne. Efter det har fästningen stått oanvänd, men har öppnats för exempelvis guidade visningar samt ett flertal film- och TV-inspelningar.

sedan 1950-talet, saltutfällningar från stenväggarna hade till och med bildat stalagmiter i golven. Kraftstationen var i ett bedrövt skick. Tillsammans med Statens fastighetsverk har trion städat och rivit ut fuktskadad interiör. Lokalerna har avfuktats, tätskikten renoverats och belysning samt toaletter tillkommit.

En dag i veckan har sedan Lasse, Per-Åke och Lennart jobbat i sin grotta, som de kallar den gamla kraftstation som en gång i tiden försåg militäranläggningen med el. I den fanns två dieselmotorer som stått orörda sedan 1950-talet. Målet blev att få liv i en av motorerna, en imponerande pjäs där bara svänghjulet väger tre ton.

– Det har varit en riktig utmaning, det finns ju ingen att fråga om råd längre. Vi letade i olika arkiv och hittade till slut en gammal instruktionsbok till motorn på Tekniska museet i Stockholm, säger Lasse Carlsson.

Trasiga topplock, rostiga rör, en död kontrollpanel, en havererad kompressor och 34 meter läckande avgasrör. Det var bara att kavla upp ärmarna. Steg för steg har de restaurerat såväl maskinhallen som motorn och dess kringutrustning. Exempelvis fick en fotogentank ersätta den ursprungliga bränsletanken.

– Förr fylldes den genom att bränslet handpumpades upp från en 6 000 liters tank på kajen utanför. Idag behöver vi ”bara” klättra upp på en stege och hälla diesel i tanken, ler Lennart Jonasson.

Många detaljer har de lyckats restaurera själva, andra gånger har de tagit hjälp. Exempelvis har ett gjuteri i Uppland och yrkesfolk från Beckholmen hjälpt till. Från en nedlagd grillkolsfabrik i Kilafors fick de ära ett lager 110-voltslampor.

– På den tiden användes 110 volt likström och bara att förstå sig på en sådan generator har krävt mycket jobb. Men vi listade ut det också, säger Per-Åke Eriksson.

Estetiken spelar stor roll. Kraftstationen har återställts så nära originalet som möjligt. Motorn har målats med linoljefärg och vackra detaljer av mässing och bakelit har varsamt lyfts fram. Kontrollpanelens armaturer är en dröm för den som går igång på äldre industridesign.

Anders Hallström, SFV.

Allt material bekostas av Statens fastighetsverk, men kostnaderna är ingenting jämfört med vad Fastighetsverket får tillbaka, menar Anders Hallström, Fastighetsverkets

Den gamla minverkstaden.

Förr handpumpades bränslet upp från kajen utanför. Idag hålls diesel direkt i tanken.

förvaltningstekniker för Vaxholms fästning:

– Vi på Fastighetsverket pratar ofta om hur många miljoner vi lägger ner i byggnader, men det är lätt att glömma bort detaljerna som visar på människan och livet bakom. Här handlar det om verktyg och maskiner, historiskt viktig ingenjörskonst som bevaras. Killarna gör en stor kulturgärning och lägger ner ett enormt arbete på detta, helt ideellt.

»Just som vi höll på att tröttna gick motorn igång. Vi skrek och håret på armarna stod rätt ut.«

DEN 12 oktober 2011 var en stor dag. Äntligen vaknade motorn.

– Vi skrek och håret på armarna stod rätt ut. Vi hade gjort så många försök. Just som vi höll på att tröttna gick motorn igång, säger Lennart Jonasson.

Sedan dess har motorn gått 120 gånger i 20 timmar, enligt den noggrant förda loggboken. Under vårt besök får vi bevittna omgång 123. Ljudet tar över hela rummet, efter en stund tänds kontrollpanelens armaturer av kraften som motorn genererar.

– Det här är lön för mödan! Motorer som går igång fast de stått och rostat i 50 år, det säger en del om kvaliteten. De tål en hel del stryk, säger Per-Åke Eriksson.

Åtta år har Lasse, Per-Åke och Lennart vigt åt sin kära kraftstation. De har lärt sig massor längs vägen, menar de. Att de har roligt ihop är tydligt. Mer eller mindre omedvetet

har de tre eldsjälarna på Rindö skapat ett växande projekt utan slut. De har fått adoptera föremål från andra nedlagda militära miljöer – exempelvis en äldre filmprojektor från biosalongen på KA 1 i Vaxholm och en strålkastare från flottan, vilken hittade hit via Marinmuseum

i Karlskrona. De har blivit såväl museiintendenter som vaktmästare och guider som håller koll på allt från istappar till besökare.

– Många kommer spontant och vill kika in, andra gånger är det mer organiserade visningar. Allt från PRO till MC-klubbar har varit här. Vi måste också framhäva vårt morgonkaffe. Sommartid ställer vi upp ett bord mot Oxdjupet där man kan sitta och titta på båtarna. Bordet är uppskattat av hela Rindö, säger Per-Åke Eriksson.

Nu fokuserar de på att få igång den andra dieselmotorn, men den ska få behålla sin rostiga charm.

– Det är också ett sätt att förvalta historien. Vi vill visa hur det blir när maskiner inte tas om hand, avslutar Lasse Carlsson med både sorg och stolthet i ögonen.

– Kraftstationen skulle kunna bli ett mer känt besöksmål, exempelvis för skolor. Vi funderar mycket på vad som händer när vi inte orkar längre. Finns det någon där ute som är intresserad av att fortsätta, välkommen hit så lär vi upp dig! *

» Läs mer om Oscar-Fredriksborg på sfv.se och allt om projektet i kraftstationen på ksf.se

*Varje detalj har
varsamt restaurerats.*

Efter att Linnélärjungen Daniel Solander rest jorden runt 1768–1771 blev han en världsauktoritet. Men hans tankar gick allt som oftast till Linnés dotter Lisa Stina, som bodde kvar hemma hos föräldrarna. Det blev aldrig de två till slut – men båda har satt avtryck i historien.

TEXT *Christina Wahldén* ILLUSTRATION *Lindalovisa Fernqvist*

Anekdoten: Kärlek på distans

I DET LILLA SAMHÄLLET Cooktown i norra Australien finns en botanisk trädgård. I en särskild rabatt finns de växter som Linnélärjungen Daniel Solander samlade tillsammans med mecenaten Joseph Banks under den världsomsegling de båda deltog i och där James Cook var kapten. Därav namnet Cooktown. Men hade inte båten Endeavour gått på grund på Stora barriärrevet i juni 1770 hade staden antagligen hetat något annat.

I Australien vet de flesta vem Daniel Solander var. I Sverige är han inte lika känd. Han var en av Carl von Linnés favorit-elever och skickades med tiden till London för att där sprida Linnés sexualsystem för växter. Det blev en brytning med mästaren och Solander återvände aldrig till Sverige.

Innan han reste förälskade han sig i Linnés äldsta dotter Lisa Stina. Det finns inte så mycket dokumenterat om henne, men bilden är att hon var klipsk och kanske hade kunnat gå lika långt som Solander om hon bara hade fått undervisning. Men flickor på 1700-talet fick inte det, inte ens om deras pappa var professor vid Uppsala universitet.

SOLANDER GAV SIG AV från London utan att meddela Linné sin avfärd. Först i Rio de Janeiro lyckas han få iväg ett brev till sin lärare. Där skriver Solander och ber om sin hälsning till familjen och särskilt till ”den som jag trodde skulle göra mig lycklig”, det vill säga Lisa Stina. Det var flera år sedan han senast sett henne, men hon måste ha levt kvar starkt i hans minne.

Lisa Stina blev kvar i Sverige. Gift med en major, mor till en son som dog i späda ålder, därefter till en dotter, sedan så illa behandlad av sin make att hon flyttade hem till sina åldrande föräldrar som växelbodde på Linnés privata gård Hammarby och den gulmålade professorsbostaden som hörde till det som vi idag kallar Linnéträdgården, Sveriges första botaniska trädgård. Det var en magisk plats. Här planterades de fröer och plantor som Linnés lärjungar skickade hem från hela världen.

EN TRÄDGÅRD PÅ 1700-talet skulle vara befolkad med djur för att vara en trädgård av klass. Än idag finns de små aphusen kvar i Linnéträdgården, där små fastkedjade apor kunde klättra upp och ner längs de störor som husen står på.

Man skulle också hålla sig med ett Vivarium. Här fanns fåglar och andra djur. Bland fåglarna fanns en exotisk kasuar, en stor fågel som inte förmår flyga. På huvudet bär den en kam av ben och har intensivt blå och röda pigment runt ögon och näbb. Den fick den åldrande Linné i present av änkedrottning Lovisa Ulrika. Det måste ha varit en synnerligen frusen och ensam kasuar i Uppsala.

Kasuarer finns i det vilda i Indonesien men också i Queensland i norra Australien, till exempel i Cooktown. Det är inte otroligt att Daniel Solander kan ha sett den stora fågeln i väntan på att båten blev reparerad.

Hade inte James Cook och hans män lyckats laga Endeavour hade ingen vetat var de skulle söka efter dem. I London spreds ryktet att fartyget troligen förlit eftersom ankomsten blev så försenad.

”Kanske hade Lisa Stina blivit en bättre forskare än sin bror.»

Lisa Stina skrev ändå en uppsats som nittonåring, sin formella brist på utbildning till trots. Den heter Om den indianska krassens blickande. Ordet blickande ska förstås som blixtrande, hon utforskar ett optiskt fenomen i skymningen när det mänskliga ögat kan uppfatta krasseblomman som just blixtrande av ljus.

ATT VARA BARN TILL ETT GENI är inte lätt. Kanske hade Lisa Stina blivit en bättre forskare och föreståndare för Linnéträdgården än sin bror, Carl von Linné den yngre. Han framstår som en lätting och slarver, ständigt gnällande över att plantor stjåls för honom ur Linnéträdgården. Trädgården förföll efter Linné den äldres död.

Lisa Stina dog ung, hon blev 39 år. Varje år på Carl von Linnés dödsdag pyntas hans gravsten i Uppsala domkyrka med färskblommor. På stenen i golvet står namnen av Linné, hustrun Sara Elisabeth liksom sonen. Den som läser domkyrkans dödbok finner dock att här ligger en person till: Lisa Stina. Men hennes namn finns inte på någon gravsten.

Solander förblev ogift fram till sin död som inföll samma år som Lisa Stina avled. Det finns ett slags symbolik i att de båda går ur tiden nästan samtidigt.

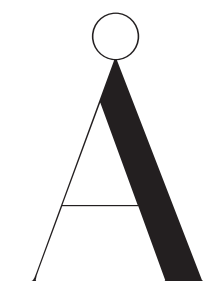
Idag är Linnéträdgården tystare än på Linnés tid. Vivariet finns inte kvar. Men tanken på att ha en frusen kasuar i trädgården är onekligen tilltalande.*

LÄSTIPS: *Christina Wahldén: Den som jag trodde skulle göra mig lycklig, Norstedts, 2013.*

I HISTORIENS TJÄNST

Klosterruinen i Alvastra och Rökstenen är två av sevärdheterna runt Omberg som bär på fascinerande och märkliga historier. Nu har turisterna möjlighet att upptäcka dem på nya sätt, tack vare entreprenören Åse Theorell.

TEXT *Kristin Mörck* FOTO *Jeppe Gustafsson*

Åse Theorell stannar till mitt på den kalkstensbelagda korsgången. Hon pekar på den blöta marken under våra fötter.

– Här har arkeologerna hittat sju lager munkar begravda. När digerdöden kom till Alvastra fick mer än tre fjärdedelar av klostrets munkar sätta livet till. Man har kunnat se att många begravdes under en väldigt kort tidsperiod.

DET ÄR FREDAG förmiddag och Åse guidar en grupp amerikanska turister i klosterruinen på östgötaslätten. Hon berättar om munkarnas liv och om lekbrödernas arbete. Historierna spänner från vardagliga saker som klostrets mat och dryck till dramatiska historier om vad som hände med dem som inte var renläri- ga nog – om straff, uteslutning och död.

Åse Theorell har på sju år byggt upp en välfungerande besöksverksamhet vid de kända kulturarven i Ödeshögs kommun.

Timothy Bright från Alexandria i delstaten Virginia besöker Sverige för första gången. Han fascineras av all historia som finns att uppleva.

– Alvastra är verkligen en skatt, säger han när han kommer ut ur den mörka håla som en gång var klostrets matkällare.

KLOSTERRUINEN, som sedan 2015 förvaltas av Statens fastighetsverk, ligger på en sluttning där slättlandskapet möter det dramatiska berget Omberg. Några hundra meter bort ligger Vättern. Klostret byggdes på 1100-talet av cisterciensermunkar som kommit till fots från Frankrike. Under nästan 400 år blomstrade klosterlivet, men under reformationen stängdes klostret ner och ingen vet vad som hände med de munkar och lekbröder som tvingades lämna sitt hem. Senare fördes en stor del av byggnadens kalksten iväg, troligtvis för att användas vid byggnationen av Vadstena slott

Alvastra kloster byggdes av kalksten från närliggande Borghamn.

Trädgården var en viktig del av klosterlivet. örter användes både för att bota sjukdomar och för att skapa en meditativ stämning.

och Visingsborg. I Alvastra lämnades en ruin åt sitt öde.

Åse har anordnat guidningar vid klosterriuinerna under flera säsonger. Förra året öppnade hon även ett besökscentrum med café i en liten garagebyggnad precis intill. Hennes företag Rökstenen AB startades för sju år sedan i Rök, en mil nordost om Alvastra. Under föräldraledigheten gick hon ofta förbi den stora runstenen som Varin lät resa för att hedra sin avlidne son Vämod. Hon reagerade på att området var så outnyttjat. Trots att Rökstenen har världens längsta runskrift och av många räknas som Sveriges första litterära verk fanns ingen besöksinformation att tala om. De många besökarna tittade på stenen och läste på tavlorna i utställningsdelen, men sedan reste de snabbt vidare.

– Ödeshögs kommun hade tidigare en turistbyrå på platsen, men vid den här tidpunkten var verksamheten nedlagd. Jag tyckte att det var slöseri att inte utnyttja det intresse som fanns.

ÅSE SADE UPP sig från arbetet som marknadsförare på möbelföretaget EM och startade eget. Ett besökscentrum med café byggdes upp i kommunens byggnad och snart kunde skolklasser träffa den modiga vikingakvinnan Åse. En rad guidningar lades också upp, en kortare vid Rökstenen och några längre i området kring Alvastra och Omberg.

– När jag skapade mina guidningar utgick jag från vad jag själv vill veta när jag besöker en sevärdhet. Ofta vill jag få kunskap om lite av varje. Jag försökte skapa en intressant helhet av natur, kultur och historia.

Att kunna ta en fika eller köpa med sig något från platsen är viktigt för helhetsupplevelsen, menar Åse Theorell.

Rökstenen

Rökstenen restes ursprungligen på 800-talet som en fars sätt att hedra en avlidne vikingason. Under många år var stenen inmurad i kyrkväggen i Röks kyrka, men den restes åter i mitten av 1800-talet. Rökstenen räknas som landets främsta runsten och dess text består av nästan 800 tecken, vilket gör den till världens längsta. Texten är delvis ristad med hemlig text, så kallade lönnrunor, och forskarna har länge tvistat om vad texten egentligen handlar om.

I början samarbetade Åse med andra guider på Omberg. Naturtemat dominerade, men efterhand skapade Åse vandringen "Ombergssagan", där både historia, myter och natur fick plats.

– Vi märkte en stor skillnad. Det blev

»När jag skapade mina guidningar utgick jag från vad jag själv vill veta när jag besöker en sevärdhet.«

ett helt annat intresse när de historiska bitarna fick ta plats, säger Åse.

Idag leder hon allt från entimmesguidningar i klosterruinen till kulturhistoriska heldagsvandringar på Omberg och vandringar i Ellen Keys fotspår. Verksamheten är inget man blir rik på, men Åse påpekar att hon främst drivs av andra saker: ett stort intresse för historia kombinerat med en vilja att skapa en bra upplevelse för besökaren.

Kvalitet har varit vägledande när Åse sökt samarbeten med andra aktörer. Idag samarbetar hon bland annat med Ombergs turishotell, Stocklycke vandrarhem och VätternEvent. Tillsammans har man lagt upp olika paket som erbjuds både privatpersoner och företag.

– Vi tänker ungefär lika och har samma ambitionsnivå vilket är viktigt. Alla bitar måste vara lika bra för att kunden ska bli nöjd.

VID ALVA STRILAR regnet ner och vi kryssar fram genom den labyrintliknande ruinen tills vi kommer till det som en gång var klostrets kök. Munkarna hade rinnande vatten via en ledning i sten, men vattnet dracks inte utan användes för att brygga öl, berättar Åse.

– Munkarna drack flera liter per person och dag. Ölet var starkare på den tiden och man kan inte låta bli att undra hur de klarade av att dricka så mycket. Kanske levde de inte bara under Guds påverkan, utan också alkoholens. *

Det var i Alvastrakloster som Heliga Birgitta fick många av sina uppenbarelser. Idag används kyrkruinen i Alvastra till bland annat teaterföreställningar och bröllop.

FLER SKA UPPTÄCKA ALVA STRA

Alvastraklosterruin är en av de fastigheter som Statens fastighetsverk kan komma att satsa extra på framöver.

SEDAN SFV TOG över förvaltningen av Alvastraklosterruin från Riksantikvarieämbetet har förbättringar för besökare gjorts, till exempel nya informationsskyltar. Men området är fortfarande ganska eftersatt.

– Det finns ett akut behov av nya toaletter och när vi ändå ser över dem bestämde vi oss för att ta ett helhetsgrepp. Alvastra är en vacker plats som lockar en strid ström av besökare och vi har därför ett intresse av att förbättra tillgängligheten, säger Ingrid Ljung, fastighetschef på Statens fastighetsverk.

Tillsammans med hyresgästen har man tagit reda på vilka behov besökarna har. Undersökningen visade att

många saknar en utställning om klostrets historia. Även bänkar i ruinen och en byggnad att gå in i var önskemål.

Statens fastighetsverk har nu inlett samtal med Ödeshögs kommun. Samverkan med kommunen eller regionala aktörer är en förutsättning för att kunna genomföra en större satsning, menar Ingrid Ljung.

För Ödeshögs kommun är naturen och kulturen viktig för att locka besökare och framtida kommuninvånare.

– Men som liten kommun har vi ofta inte själva muskler att dra igång stora projekt – därför är det positivt att andra aktörer vill vara med och utveckla området, säger kommunstyrelsens ordförande Annicki Oscarsson.

RUMMET: AMBASSADÖRSRESIDENSET

Inredningsarkitekten Jonas Bohllins avskalade och rena design inbjuder till umgänge i residenssalongen.

Svensk funkis i Sydafrika

EKGOLV, VITMÅLAD TRÄPANEL i taken, linnegardiner med svenska blommor och arkitekten Jonas Bohlin's flexibla kopparlampor i taket. Att träda in i salongen i det svenska ambassadörsresidenset i Pretoria ger en speciell känsla.

Den ljusa, rena fastigheten väckte stor uppmärksamhet när den invigdes 2003. Arkitekten Anders Landström ville fånga en känsla av det svenska och sommaren när han ritade byggnaden, på uppdrag av Statens fastighetsverk. Inspirationen kom från Stockholmsutställningen 1930 som kännetecknas av ljusa, enkla och funktionella byggnader.

Samtidigt präglas interiören av en korsbefruktning mellan svensk och afrikansk kultur. Färgsättningen inne i huset anspelar på den sydafrikanska flaggan, men i svenska nyanser.

Huset prisades för sina väl avvägda volymer och blev även rankat som en av det årets 30 bästa byggnader av tidskriften *World Architecture*.

Byggnaden ersatte det gamla residenset i Kapstaden och var ett led i Sveriges strävan att låta de svenska representationslokaler utgöra förebilder inom arkitektur och design.

För att passa in i det sydafrikanska klimatet har huset ett tydligt samspel mellan de inre delarna och trädgårdsrummen. Residensets entré fortsätter ut i trädgården, vilket nästan suddar ut gränsen mellan ute och inne.

Lockar till upptäckt

Statens fastighetsverk förvaltar många av Sveriges främsta kulturfastigheter. Målet är att fler ska upptäcka och ha tillgång till dessa skatter. Det gynnar både kulturarvet och den lokala ekonomin.

TEXT *Johan Wickström* FOTO *Zebra media*

Hur kan man utveckla en befästningsanläggning från slutet av 1600-talet? Det var utgångspunkten för 70 elever på utbildningsföretaget Hyper Island som under 48 timmar, på uppdrag av

Statens fastighetsverk och kommunen, fick spåna fritt om hur Drottningkärs kastell utanför Karlskrona skulle kunna locka fler besökare.

Många av förslagen handlade om att med hjälp av digitala effekter – så kallad virtual reality-teknik – levandegöra kastellet, en av de historiska platserna i världsarvsstaden. Till exempel att låta besökarna möta figurer från den

populära tv-serien Game of Thrones blandat med gamla svenska kungar med hjälp av digitala glasögon.

– Det går att göra väldigt mycket mer än den traditionella guidningen för att levandegöra våra fastigheter. Men vår historia behöver inte förstärkas med påhittade karaktärer, den rymmer så många fantastiska och spännande inslag ändå. Det gäller bara att förpacka dem

Citadellet i centrala Landskrona har både varit fästning och fängelset. Idag är det ett populärt besöksmål som bjuder på evenemang, utställningar och guidningar med mera.

på ett intressant sätt, säger Angela Hellryd Dahlén som jobbar med besöksutveckling på Statens fastighetsverk.

Statens fastighetsverk arbetar systematiskt med besöksmålsutveckling sedan många år tillbaka. Uppdraget från regeringen är att bevara, använda och utveckla fastigheterna, i nära samarbete med kommuner och andra regionala aktörer.

och det är ingen liten skatt Fastighetsverket förvaltar. Totalt handlar det om cirka 200 historiska besöksmål – från slott och gravfält till kyrkor och teatrar. Här finns några av de absolut främsta kulturmiljöerna i landet.

Runt hälften av dessa fastigheter har redan idag en verksamhet där hyresgästen utnyttjar potentialen. Men många av besöksmålen kan utvecklas ytterligare affärsmässigt. Och det är framför allt dessa som Statens fastighetsverk nu koncentrerar sig på.

– Vi ska inte gå in kommersiellt. Men vi kan stötta våra hyresgäster genom att

göra gemensamma utvecklingsplaner och skapa bra förutsättningar. Det handlar inte om att göra på samma sätt på alla besöksmål utan om att hitta det särpräglade i varje plats.

Det här ger inte bara ökade intäkter till hyresgästerna utan även mer pengar till att förvalta kulturarvet. Och det kan behövas med tanke på att anslaget för att förvalta Statens fastighetsverks så kallade bidragsfastigheter nästan halverats sedan 2015 – från 340 till 180 miljoner kronor – samtidigt som SFV fått runt 100 nya fastigheter från Riksantikvarieämbetet att ta hand om.

Ett attraktivt historiskt besöksmål kan också skapa en mängd andra samhällsnyttiga effekter som till exempel lokala jobb, bibehållen samhällsservice och ökade skatteintäkter.

ETT EXEMPEL PÅ en plats som är under utveckling är i 100-talsklostret Alvastra och den närliggande Rökstenen, med världens längsta runskrift. Här har hyresgästen i samarbete med Statens fastighetsverk successivt skapat guidningsturer, café och butik (se sid 28–31).

Även Landskrona Citadel är ett bra exempel på ett besöksmål som utvecklas på senare år. Trots att fästningen ligger mycket centralt i staden har den inte riktigt haft den självklara dragningskraften den förtjänar.

– Nu arbetar vi aktivt med kommunen och hyresgästerna på Citadellet för att stegvis förvandla platsen. Idag möts besökaren av ett café, festväningsverksamhet, evenemang samt historiska guidningar och utställningar av olika slag.

Att utveckla besöksmålen är dock inget Statens fastighetsverk kan göra på egen hand. Arbetet måste hela tiden ske i samverkan med hyresgäster och andra aktörer som kommuner, myndigheter, organisationer och privata företag.

Hur ska man då som hyresgäst

Angela Hellryd Dahlén, Statens fastighetsverk.

tänka för att utveckla verksamheten?

En central sak är att fundera över kundresan, menar Angela Hellryd Dahlén.

– Var kommer besökarna ifrån, vad händer när de besöker platsen och vart tar de vägen efteråt? Finns det något ställe att äta och dricka på? Finns det guidning? Finns det andra

intressanta platser i närheten att besöka? För att besöksmålet ska få snurr krävs det att alla bitar är på plats.

och i detta digitala tidevarv handlar det inte bara om fysiska upplevelser. Även de digitala verktygen kan stärka upplevelserna. Till exempel om besökaren på Birka skulle kunna titta in i öns gravar med hjälp av VR-teknik. Eller som sagt: att turisterna får möta Karl XI på kastellet i Karlskrona?

Det levandegör platsen ytterligare – och i slutändan är det väl just de spännande historierna som särskiljer Statens fastighetsverks objekt:

– Alla våra fastigheter har unika berättelser. Det gäller att kunna lyfta upp dem och skapa wow-upplevelser för våra besökare, säger Angela Hellryd Dahlén. *

HITTA DINA GULDKORN

BORGAR, FYRAR, parker och museer.

Sverige kryllar av spännande besöksmål. Leta själv i Statens fastighetsverks app Sevårt. Appen finns både för iPhone och Android och kan laddas ner kostnadsfritt.

FOTO ÅKE E:SON LINDMAN

RES BAKLÄNGES I HISTORIEN

Kulturmiljöerna speglar en viktig del av vår gemensamma historia. Så här gör du din egen tidsresa i sommar.

FOTO D BACHMANN

1400 f Kr

1. Kiviksgraven

Börja din resa i Sveriges historia på rätt ställe! Fascineras av hällbilderna inne i Kiviksgraven – vårt äldsta besöksmål, med 3 500 år på nacken.

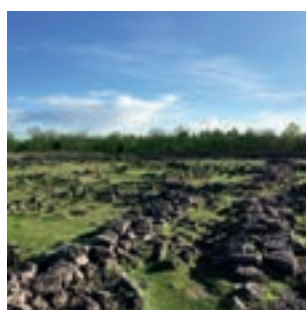

FOTO SFV

500 e Kr

3. Ismantorp

Mitt inne i den öländska Mittlandsskogen döljer sig Sveriges kanske mäktigaste fornborg. Borgen rymmer ruinerna från hela 99 byggnader. En plats för kontemplation.

FOTO SFV

1163

5. Roma klosterruin

SFV äger många vackra kulturmiljöer på Gotland. En av våra mest upplevelserika klosterruiner finner du i Roma mitt på ön. Här kan du också njuta av sommarteatrar.

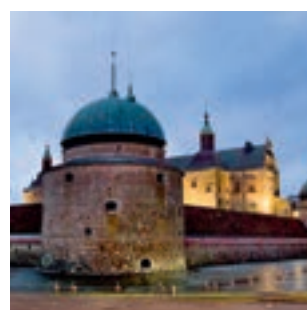

FOTO THOMAS FAHLÄNDER

1545

7. Vadstena slott

Missa inte att besöka någon av alla våra imponerande Vasaborgar. Till exempel Vadstena slott och den närbelägna klostermiljön, allt vackert beläget vid Vätterns strand.

1400 f Kr || 400 e Kr || 500 || 1100 || 1300 || 1500 || 1600

FOTO SFV

400–900 e Kr

2. Ales stenar

Denna fantastiska plats har förbryllat många forskare. Att den skänker sina besökare en mäktig upplevelse står dock klart – oavsett årstid och väderlek.

FOTO BEATRIZ BANDEIRA

1150

4. Suntutaks kyrka

En av våra minsta pärlor är Suntutak kyrka, daterad ca 1150 e Kr. De medeltida väggmålningarna från 1400-talet och stillheten är väl värda en extra sväng.

FOTO KJELL HOLMNER

1300

6. Bohus fästning

Välkommen till det historiska gränslandet mellan tre nordiska riken. Bohus fästning blev belägrad 13 gånger men aldrig tagen av fienden.

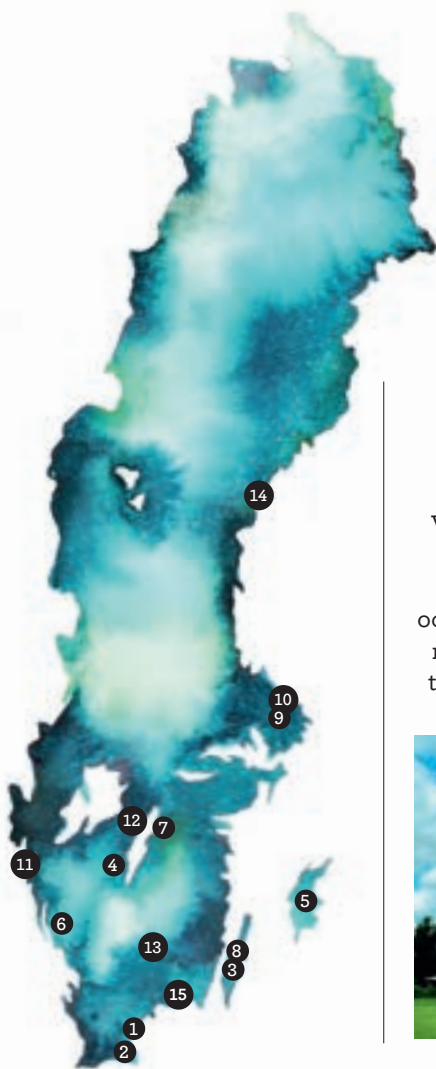

FOTO MATTIAS JOHANSSON

1600

8. Borgholms slottruin

En gång ett vackert barockpalats. Idag en imponerande ruin fylld med upplevelser för hela familjen. Missa inte en stunds avkoppling i Guldtronen med himlen som sällskap och Kalmar-sund som fond.

1672

10. Salsta slott

Med inspiration från Ludvig XIV:s Vaux-le-Vicomte byggde släkten Bielke detta magnifika barockpalats. Slottet är också känt från filminspelningar, som till exempel tv-serien Historieätarna.

FOTO ÅKE E:SON LINDMÄN

FOTO ANDERS ÅKERBERG

1957

14. Hemsö fästning

Långt upp i norr utanför Härnösand ligger detta bombsäkra tips. En av Sveriges mest betydande försvarsanläggningar och kustförsvarets största anläggning bevarat i sitt slag.

FOTO SFV

1819

12. Karlsborgs fästning

En av Sveriges största och bäst bevarade fästningar. Planerades även att ha rollen som Sveriges reservhuvudstad och vara säte för kungahuset, regering, riksdag och guldreserv i krigstid.

1700

1800

1900

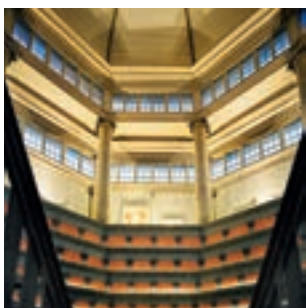

FOTO ÅKE E:SON LINDMÄN

1620

9. Gustavianum

Uppsalas första universitetshus, från 1620-talet, är idag inte bara en mäktig byggnad. Den inrymmer dessutom universitetets egna konstverk samlade i en mycket sevärd utställning.

FOTO SFV

1754

11. Väderöarna

Lotsstation alltsedan 1754 och Sveriges västligaste utpost – ett besök på Väderöarna skänker oförglömliga natur- och kulturupplevelser under alla tider på året.

FOTO SFV

Mitten av 1800

13. Huseby bruk

Kunglig skandal, kanontillverkning, påfåglar och en herrgård där tiden står still – det är svårt att inte fascineras av Huseby bruk. Glöm inte att fika i det lilla kaféet i gamla mejeriet.

1997

15. Marinmuseet i Karlskrona

Vill du känna på livet i en ubåt? Gör ett besök på Marinmuseet i Karlskrona. Här far tankarna lätt till känslan ombord på ryska ubåten U 137 som 1981 strandade i skärgården strax utanför.

FOTO MATTIAS JOHANSSON

FOTO SFV

Nya broar bär till Kronobergs slottsruin

DÅ STATENS FASTIGHETSVERK tog över förvaltningen av den vattenomslutna Kronobergs slottsruin 2015 fanns ett akut renoveringsbehov av ruinens broar.

– De bärande stenkistorna var raserade och virket till viss del utslitet. För att kunna hålla ruinen fortsatt öppen som besöksmål var en renovering nödvändig, säger Anders Magnusson, fastighetschef vid Statens fastighetsverk.

Efter ett omfattande förarbete står nu de två nya broarna, ritade av Wikerstål Arkitekter, äntligen klara.

– Broarna och dess vindbrygga, en del som Växjö kommun tillsammans med vår hyresgäst Kulturparken Småland finansierat, slutbesiktigades i slutet av april. Nu känns det fantastiskt att så här, lagom till turistsäsongens början, kunna välkomna alla besökare över de nya broarna, säger Anna Odenberger, teknisk förvaltare.

Kajrenoveringen börjar vid brofästet till Kastellholmen.

UPPRUSTNING PÅ SKEPPSHOLMEN

KAJERNA RUNT Skeppsholmen i Stockholm är i dåligt skick och Statens fastighetsverk har därför påbörjat en renovering. Denna sker i fyra etapper, för att störa besökare och hyresgäster så lite som möjligt. Samtidigt förbättras kajernas tillgänglighet, både vad gäller belysning och ramper. Projektet väntas vara klart under 2020.

FOTO SFV

VÄLKOMMEN NATURVÅRD

SKOGSSTYRELSEN och Arbetsförmedlingen samarbetar för att ge nyanlända svenskar och långtidsarbetslösa utbildning och praktik inom den gröna näringen. Syftet är att ge deltagarna ökade möjligheter på arbetsmarknaden. Statens fastighetsverk deltar i projektet och erbjuder lämpliga uppgifter i våra naturområden på Lovö och Bogesundslandet. Genom röjningsarbetet synliggörs bland annat fornlämningar och Pålunds batteriet vid brofästet vid Pålundsbron.

FOTO SFV

144

NYPLANTERADE LINDAR sträcker sig grönskande och ståtliga mot den blå himlen i Botaniska trädgården i Uppsala. De ersätter sjuka lindar som tagits ned och kommer att beskäras och formas så att de snart åter bildar en riktigt fin lindboské.

Rättelse om Mälsåkers slott

I FÖRRA NUMRET av Kulturvärden fanns en artikel om Åke Sjögren och Mälsåkers slott. Innehållet i artikeln var huvudsakligen hämtat ur boken "Patriarken på Mälsåker" av Bengt Ericsson. Detta borde naturligtvis ha framgått av texten. Tyvärr innehöll artikeln också ett antal sakfel. Redaktionen beklagar det inträffade.

Boken "Patriarken på Mälsåker" kan beställas från Föreningen Mälsåkers Framtid, kontakt@malsaker.nu

Så påverkar vi genom kloka val

Sommaren är för många en tid för upplevelser. Kanske tar du i sommar chansen att uppleva några av de natur- och kulturmiljöer vi förvaltar? Om du tittar extra noga kanske du då kan se hur vi på Statens fastighetsverk jobbar för att bidra till en hållbar utveckling?

Ser du fallna träd i skogar vi förvaltar? De utgör en viktig livsmiljö för många arter och för den biologiska mångfalden. Ser du solcellerna på Etnografiska museet? De är ett led i vår strävan att använda teknikutvecklingen för att bidra till ett mer hållbart samhälle. Kan du uppleva Lovö naturreservat som rörelsehindrad? Social hållbarhet är en självklarhet och en viktig del av vårt uppdrag.

MED VÅRT UPPDRAG, där vi förvaltar byggnader, skog, jordbruks- och parkmark i Sverige och utomlands, har vi ett ansvar inom flertalet av FN:s globala hållbarhetsmål. Med tanke på att vi också upphandlar varor och tjänster för cirka två miljarder om året kan vi påverka genom kloka val – genom att använda den kunskap som finns, ha en tydlig målbild och ett arbetssätt som stödjer den enskilde medarbetaren.

Våra beslut och arbetssätt ska beakta kultur- och naturvärden, ekonomiska, funktionella, sociala, etiska och miljömässiga aspekter. Vi ska inte enbart vara en serviceinriktad hyresvärd utan representera och tillgängliggöra värden som är viktiga för allmänheten idag och i framtiden.

Ett långsiktigt arbetssätt är inte något nytt för oss, vi ska bidra till ett hållbart byggande och en hållbar förvaltning. Vi jobbar med material och metoder som ska tåla hundratals

FOTO ERIK FLYG

»*Vi jobbar med material och metoder som ska tåla hundratals år av flitig användning.*«

är av flitig användning, till exempel tegelväggar, linolja, trä och sten.

Då vi idag lever i ett kemikaliesamhälle som påverkar både människa och miljö gäller det att göra kloka avvägningar vid val av material och kemikalier. Därför använder vi Byggvarubedömningen, ett miljöbedömningssystem, vid underhåll och drift av våra fastigheter. Genom detta tar vi ansvar för det vi bygger in och använder i våra hus. Vi har även ett ansvar för de människor som tillverkar de varor vi använder. Tillsammans med tillverkarna vill vi sätta fokus på och förbättra de sociala förhållandena i hela leverantörsledet.

TEKNIKUTVECKLINGEN skapar en mängd möjligheter för att gynna omställningen till ett hållbart samhälle. Till exempel använder vi idag Östersjövatten för att kyla några av våra större museer i Stockholms innerstad och vi installerar solceller på många ambassader. Tillsammans med våra jordbruksarrendatorer arbetar vi för lösningar för ett minskat näringsläckage, då kväve och fosfor idag orsakar övergödning i våra sjöar och hav.

Sverige och övriga världen har en stor omställning framför sig och den behöver ske snabbt. Om alla förbrukade resurser som vi svenskar gör, skulle det enligt Världsnaturfonden behövas 4,2 jordklot. Min övertygelse är att oavsett om det är på grund av riskmedvetenhet eller att man ser möjligheterna till ett bättre samhälle så är arbetet för en hållbar utveckling här för att stanna. I förlängningen bidrar ett framgångsrikt hållbarhetsarbete till ett bättre samhälle att leva i, både lokalt och globalt. Ett samhälle som håller sig inom planetens gränser.

ANNA ÅSTRÖM, ansvarig för SFV:s hållbarhetsarbete

POSTTIDNING B

RETURADRESS Kulturvärden, c/o Titeldata, 112 86 Stockholm

Prenumerera på Kulturvärden eller ändra din prenumerationsadress:
www.kulturvarden.prenservice.se eller ring 0770-457 152.

Mot en expeditions- och portoavgift på 160 kronor
får du fyra nummer av Kulturvärden.

 STATENS
FASTIGHETSVERK

FOTO MELKER DAHLSTRAND

En smygtitt i museet

I DE NEDRE DELARNA av Nationalmuseum där nya utrymmen sprängts fram gapar betong och tegel fortfarande naket. Längre upp i utställnings-salarna läggs sista handen på parketten och slit-sarna i väggarna putsas igen. De döljer ny teknik, en del av alla de tillägg som ett modernt, säkert och besöksvänligt museum behöver.

Det första som slår en är de starkare färgerna och dagsljuset som åter flödar in och gör rättvisa åt byggnaden som den var tänkt från början, 1866.

Nytt fönsterglas filtrerar bort det för konsten skadliga ljuset och ger möjlighet till kontakt med himlen och staden utanför. Och i taket sitter de sinnrikt utformade rosetterna som döljer venti-lationsdon och har sprinklerhuvuden som pistill.

Om cirka ett halvår lämnar Statens fastighets- verk över nycklarna till Nationalmuseum. Men först hösten 2018 öppnas portarna för all- mänheten.

CARL JOHAN LILJEGREN